

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Швець Світлани Леонідівни

**«Сучасний міграційний процес: позитивні та негативні наслідки для
європейських країн»,**

**подане для здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси**

Транснаціоналізація та глобалізація сучасного світу сприяють інтенсифікації міграційних процесів, які, в свою чергу, впливають на функціонування політичних інститутів кожної країни. Проблема досліджень міграційних процесів є актуальною і своєчасною, проте тривалий час вони залишалися поза увагою політичної науки. Присутність іммігрантів стала політично суперечливим питанням у багатьох європейських демократіях, оскільки міграційні процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки. В таких умовах міграційні процеси опинилися актуальним предметом дослідження, в рамках яких здійснюється їх аналіз як чинника політичних трансформацій, визначення подальших наслідків, а також розробка концепцій та стратегій для подальшого практичного втілення. В українській політичній науці питання позитивного та негативного впливу міграційних процесів на політичні процеси в європейських країнах є мало досліджуваним. Подолання негативних наслідків міграційних процесів шляхом імплементації нових політик є важливим аспектом міграційної політики, враховуючи міграційні кризи та міграційні конфлікти як наслідки міграції. Тому наукова робота Швець С. Л. є безумовно актуальною, теоретично й практично значущою.

Дисертаційна робота С. Л. Швець присвячена комплексному дослідженню міграційних процесів, виокремленню їх позитивних та негативних наслідків як на рівні країн-донорів, так і країн-реципієнтів, а також подоланню деструктивних явищ міграційних процесів.

Цілком можна погодитися з автором роботи, що визначення позитивних та негативних наслідків міграційних процесів дозволить виокремити спільні напрямки роботи країн-донорів та хоча б частиною країн-реципієнтів міграції, для проведення спільних заходів щодо подолання міграційної кризи та вирішенню багатьох політичних протиріч.

Авторкою було чітко виокремлені об'єкт та предмет дослідження, в яких постають сучасний міграційний процес, а також позитивні та негативні наслідки цього процесу для європейських країн та умови подолання деструктивних явищ.

З зазначеною метою роботи також цілком можна погодитися. Вона відповідає темі дослідження, є містким і лаконічним, і водночас відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Структурно робота побудована логічно і відповідно до поставлених дослідницьких завдань: дослідження еволюції поглядів щодо міграційних процесів; визначення трансформації міграційного законодавства та політичних програм щодо міграції як на рівні ЄС, так і на національному та регіональному рівнях окремих держав; окреслення політичних наслідків міграційних процесів на рівні країн-донорів та країн-реципієнтів; аналіз трансформації векторів внутрішньої політики європейських держав під тиском міграційних процесів; визначення інструментів подолання кризових явищ міграції в рамках політики інтеграції; виокремлення політичних та громадянських прав учасників міграційного процесу в умовах політики інтеграції.

Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів дослідження забезпечується використанням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Теоретико-методологічною основою є концепція транснаціоналізму та структурно-функціональний підхід.

Заслуговує на увагу перший розділ дисертації, присвячений аналізу стану наукового вивчення проблеми та джерельної бази дослідження міграційних процесів. Дисертанткою здійснено належний огляд наукової

літератури зарубіжних та вітчизняних дослідників, яка стосується аналізу теорії міграційних процесів та загальної проблематики дослідження. Варто відзначити, що авторка відокремила різні підходи до вивчення міграційного процесу, а також відрізняла поняття «міграції», «міграційного процесу» та «міграційної політики», чим окреслила вектор свого подальшого дослідження. Це дозволило авторці виокремити проблемний аспект для дослідження, якому досі не було приділено значної уваги в політичній науці. До позитивних моментів також слід віднести, що зауважено на слабку диференціацію понять «міграція» та «мобільність» (с. 24).

Позитивне враження справляє вагома джерельна база дисертаційного дослідження, в рамках якої авторка звертає увагу на дослідження не лише європейської нормативно-правової бази (включно з документами, розташованими в репозитаріях ООН, ЄС та МОМ), а й досліджує інші матеріали в межах поставлених завдань. Зокрема, це міграційні профілі країн Європейського Союзу, програмні документи політичних сил, які були створені після 2014 року, данні Євростату з питань міграції, а також використання матеріалів ЗМІ для здійснення комплексного дослідження. В першому розділі привертає увагу в теоретичній інтерпретації міграційних процесів сучасності звернення до неомарксистського підходу, який сформувався в 30-ті роки ХХ ст. на базі Франкфуртської школи, теоретичні положення якої суттєво розходилися з позиціями класичного марксизму (с. 29). У той же час, чинник сучасних «лівих» політичних сил в міграційних процесах відслідковується набагато менше, ніж «правих» політичних сил. Цікаво, що в певних моментах неоліберальна концепція, яка стверджує, що негативні наслідки присутності мігрантів в приймаючому громадянському суспільстві перебільшені з боку влади та не витримують критики (с.40), власне співвідноситься із підходами «лівих» сил. Автор привертає увагу до проблеми політичних партій, створених іммігрантами, які у більшості випадків не є успішними та не мають реальних можливостей прийти до влади (окрім муніципальних виборів в деяких країнах або поодинокими лідерами),

але в той же час показують, з якими проблемами стикаються мігранти під час здійснення політичної діяльності та реалізації політичних прав. Це достатньо ґрунтовно розкрито на с.57-58 та в інших розділах роботи.

Викликає науковий інтерес і другий розділ дисертаційної роботи, в якому проаналізовано позитивні та негативні наслідки міграційних процесів на прикладі країн ЄС. Дисертантка виокремила типи державних впливів на досліджуваний процес, а також визначила чинники впливу та фактори «виштовхування-притягування» для країн-донорів та країн-реципієнтів відповідно. Цінним є визначення позитивних та негативних наслідків на рівні обидвох типів країн, оскільки це дозволило дисертантці комплексно дослідити процес впливу міграції на політичні трансформації. Справедливо було відзначено, що негативні наслідки відчутніше спостерігаються в країнах-реципієнтах міграції, оскільки має місце значний тиск на політичні інститути. Дисертантка дала власну оцінку міграційній кризі в Європі та визначила зростання конфліктного потенціалу в країнах-реципієнтах (на прикладі Німеччини, Бельгії, Франції, Австрії, Польщі, Угорщини). Вагомим внеском стало виокремлення поняття міграційного конфлікту та надання йому авторського трактування. Одним із чинників виникнення такого типу конфлікту дисертантка визначила політичну маргінальність імміграційних спільнот.

Подальшого розвитку набули дослідження трансформації вектору внутрішньої політики під тиском міграційних процесів на прикладі регіональних та парламентських виборів після 2014 року в ряді країн ЄС, після яких в національних парламентах можна було спостерігати представників правих політичних сил. Аналіз результатів останніх виборів в країнах ЄС був зроблений за допомогою теорії партійної конкуренції, що позитивно вплинуло на якість роботи. Дисертантка проаналізувала діяльність праворадикальних політичних партій, що отримали місця в національних парламентах в таких країнах як: Німеччина, Франція, Італія, Данія, Австрія, Угорщина, Чехія, Польща, Словаччина, визначивши відповідну тенденцію, в

значній мірі, як негативний наслідок міграційного процесу та прояв міграційної кризи. Це обумовлено зміною у сприйнятті міграційних процесів: все більше людей вважають, що іммігранти приїжджають до Європу з економічних причин і через державні вигоди країн-реципієнтів (с. 101).

Викликає науково-практичний інтерес третій розділ дисертаційного дослідження, в якому дисертантка визначає подолання негативних наслідків міграційних процесів шляхом політичного впливу, використавши політику інтеграції та реалізацію політичних прав іммігрантів як політичні інструменти. Політика інтеграції є новим шляхом подолання міграційних проблем, оскільки застосовується одразу як на рівні країн-донорів, так і реципієнтів. Дисертантка визначає політику інтеграції іммігрантів як варіативну складову соціалізації, підкреслюючи її інституційне впровадження. Дослідниця звертає увагу, що важливим є визначити відмінність між політичними правами та участю у політичному житті (с. 165). Позитивним є висновок дисертантки про доречність використовувати її на місцевому (муніципальному) рівні та визначення напрямків практичного впровадження на основі досвіду окремих муніципалітетів. Дослідниця слушно зауважує, що політичні права іммігрантів можна поділити на дві категорії: активні та пасивні, хоча їх класифікація дисертанткою викликає певні застереження. «Пасивними політичними правами можна назвати право ...брати участь у виборах (можливість до голосування) (с. 169). Якісно виконано дослідження політичної активності іммігрантів на прикладі діяльності власних політичних сил в країнах ЄС, що є перспективним для подальших політичних досліджень в цьому напрямку.

Значимість кандидатської дисертації С. Л. Швець полягає у наданні авторського визначення поняття «міграційний конфлікт» на основі аналізу політичних та негативних наслідків міграційних процесів та відокремлення його від інших типів конфліктів на прикладах сучасних країн ЄС, а також обґрунтування політичних наслідків міграційної кризи.

- Основні положення, висновки та практичні рекомендації, що містяться в дисертації, є науково достовірними та всебічно обґрунтованими, оскільки отримані авторкою шляхом комплексного аналітичного розв'язання поставлених завдань, мають значну апробацію. Так, результати дисертаційного дослідження викладені у 18 наукових публікаціях, у т. ч. 5 – у наукових фахових виданнях з політичних наук України та 1 – у міжнародних наукових виданнях, 12 – у матеріалах всеукраїнських та міжнародних конференцій.

Загалом, оцінюючи дисертацію С. Л. Швець, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання, що жодним чином не применшують наукового та практичного значення дисертаційної роботи:

- У підрозділі 1.2 «Джерельна база дослідження» авторка аналізує нормативно-правову базу країн ЄС з питань імміграції, програмні документи діяльності окремих політичних партій, міграційні профілі країн ЄС. Робота значно виграла б, якщо був би проведений аналіз державного законодавства кожної з розглянутих країн.
- У підрозділі 2.1. «Політичні наслідки міграційних процесів для країн-донорів та країн-реципієнтів» на с. 81 авторка зазначає, що «міграційні процеси відіграють важливу роль у трансформації політичних інститутів як в країнах-донорах, так і в країнах-реципієнтах». Цікаво дізнатись думку автора щодо трансформації політичних інститутів в країнах-донорах під тиском міграційних процесів.
- Визначаючи негативні наслідки міграційних процесів в європейських країнах, авторка досліджує міграційний конфлікт та його прояви. Але, думається, було б доцільним, якби окремо розглядався зв'язок міграційних процесів з тероризмом.
- У підрозділі 2.2. «Політика інтеграції як інструмент подолання кризових явищ міграції» авторка досліджує політику інтеграції та засоби її імплементації для подолання негативних наслідків імміграції, включаючи міграційну кризу, міграційний конфлікт та політичну

маргіналізацію іммігрантів. Однак поряд із таким ґрунтовним дослідженням, ми не знаходимо авторського розуміння зазначеного процесу.

- Вважаємо, що робота значно виграла б із включенням в досліджувані країни України, та визначення можливостей імплементації політики інтеграції в Україні в контексті євроінтеграційних процесів.

Відтак, дисертаційне дослідження Швець С. Л. за темою «Сучасний міграційний процес: позитивні та негативні наслідки для європейських країн» є самостійним та завершеним науковим дослідженням. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих дисертантом, не викликають сумніву. Дисертаційне дослідження та автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог. Розбіжностей між текстом дисертації та положеннями автореферату немає, матеріал викладено науковою мовою, послідовно та логічно.

Вважаю, що дисертаційна робота Швець С. Л. за темою «Сучасний міграційний процес: позитивні та негативні наслідки для європейських країн», яка подана на здобуття наукового ступеню кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, відповідає сучасним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –

завідувач кафедри теорії держави і права

Львівського торговельно-економічного університету

доктор політичних наук, професор

Вдовичин І. Я.

